

บทที่ 5

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมในปัตตานีเกิดขึ้นเป็นระยะเวลา นานแล้ว ทั้งนี้สืบเนื่องจากการที่ปัตตานีเป็นเมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ และเป็นที่ตั้งของอาณาจักร ลังกาสู่ที่มีความเจริญทางการค้าเป็นอย่างมาก มีการติดต่อค้าขายกับชาวอาหรับ เปอร์เซีย อินเดีย จีน และชาวต่างประเทศอื่นๆ อีกทั้งปัตตานียังมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับการค้า และมีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองท่าค้าขายที่ สำคัญแห่งนี้ จึงเกิดชุมชนต่างๆ หลายชุมชนขึ้นในปัตตานี เมื่อมีการอยู่ร่วมกันของคนหลายชุมชน จึงเกิดความสัมพันธ์กันขึ้น

ชาวจีนและชาวมาเลย์มุสลิมเป็นชนสองกลุ่มที่มีจำนวนมากในปัตตานี และสามารถอยู่ ร่วมกันได้อย่างค่อนข้างสันติ ปราศจากการกระทบกระทั่งกันอย่างรุนแรง แสดงให้เห็นถึงการปรับ ตัวและเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน แม้ว่าชาวมาเลย์มุสลิมจะนับถือศาสนาอิสลามซึ่งแตกต่างจาก ความคิดความเชื่อของชาวจีน แต่ชาวมาเลย์มุสลิมก็ไม่ได้นำความแตกต่างมาเป็นสิ่งกีดขวาง ความสัมพันธ์ของคนทั้งสองกลุ่ม นอกจากนี้การที่ชาวจีนมีความสามารถทางการค้าจึงเข้ามา มีบทบาทในเศรษฐกิจของปัตตานี ทำให้ปัตตานีมีความเจริญมากขึ้น

ในปัตตานีได้มีตำนานและสถานที่แห่งหนึ่งที่ชาวจีนให้ความสำคัญคือ สุสานลี้มกอเหนี่ยว จากตำนาน ลี้มกอเหนี่ยวเป็นหญิงสาวชาวจีนที่มีความกตัญญูได้เดินทางมาตามหาพี่ชายคือลี้ม โต๊ะเคี่ยมให้กลับไปเมืองจีน เพราะมารดาต้องการพบ แต่ลี้มโต๊ะเคี่ยมไม่ยอมเดินทางกลับไป เนื่องจากได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม และแต่งงานกับหญิงสาวเชื้อสายเจ้าเมืองปัตตานี อีกทั้งยัง ได้รับอาสาเจ้าเมืองปัตตานีในการสร้างมัสยิดกรือเซะ จึงทำให้ลี้มกอเหนี่ยวทำอัตตวินิบาตกรรม เพราะไม่สามารถทำตามที่รับปากกับมารดาว่าจะพาพี่ชายกลับไปเมืองจีนได้ ก่อนตายลี้มกอเหนี่ยว ได้สาปแช่งไม่ให้พี่ชายสร้างมัสยิดสำเร็จ เมื่อลี้มกอเหนี่ยวเสียชีวิต ลี้มโต๊ะเคี่ยมได้สร้างสุสานให้ กับลี้มกอเหนี่ยว และได้สร้างมัสยิดต่อไป แต่ไม่สามารถสร้างมัสยิดสำเร็จลงได้ ชาวจีนได้ใช้เรื่อง รวจากตำนานและสุสานลี้มกอเหนี่ยวเป็นภาพตัวแทนความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจที่เหนือกว่าชาว มาเลย์มุสลิมในสายตาของชาวจีน ชาวจีนได้ยอมรับลี้มกอเหนี่ยวเป็นตัวแทนของชาวจีนโพ้นทะเล ที่เดินทางมาอาศัยอยู่ในดินแดนอื่น แต่ยังคงรักษาคุณธรรม ความคิด ความเชื่อ และอัตลักษณ์จีน

ของตนไว้ได้ โดยมีข้อเปรียบเทียบคือ พี่ชายของลี้มกอเหนี่ยวซึ่งไม่สามารถรักษาและดำรงความเป็นจีนของตนไว้ได้ มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสังคมใหม่ที่ตนแทรกเข้ามาอยู่อาศัย เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างและได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงตนเอง

การที่ชาวจีนเข้ามาเป็นชนกลุ่มน้อยที่แวดล้อมไปด้วยชาวมลายูมุสลิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่จึงต้องมีการปะทะปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้ ชาวจีนจึงมีการแสดงออกหลายรูปแบบเพื่ออยู่ร่วมกับชาวมลายูมุสลิมในชุมชน ชาวจีนได้ใช้ความคิดความเชื่อ ตำนานและสุสานลี้มกอเหนี่ยวรวมทั้งพิธีกรรมในการแสดงออกเพื่อรักษาซึ่งอัตลักษณ์จีน และเป็นภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์ของลี้มกอเหนี่ยวที่มีเหนือมัสยิดกรือเซะ นอกจากนั้นยังมีการตอกย้ำซึ่งสำนึกของความเป็นจีนและความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อลี้มกอเหนี่ยว โดยใช้พิธีกรรมในสุสานลี้มกอเหนี่ยวและศาลเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว การแสดงออกต่างๆ เหล่านี้เป็นการสร้างความมั่นคง และความสามัคคีของชาวจีนในสังคมอื่นๆ ที่แตกต่างจากสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน ซึ่งไม่ได้มีเพียงแต่ชาวจีนในปัตตานีเท่านั้นที่ต้องการความมั่นคงในจิตใจ เพื่ออยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ชาวจีนในมาเลเซีย อินโดนีเซีย และประเทศอื่นๆ ยังคงมีการรวมกลุ่มกันประกอบพิธีกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะชาวจีนในมาเลเซียได้เดินทางมาเข้าร่วมพิธีสมโภชเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวเพื่อเป็นการระบายความกดดันที่ได้รับจากรัฐบาลมาเลเซียที่มีผลมาจากกระแสฟื้นฟูอิสลามภายในประเทศ และทำให้อัตลักษณ์ความเป็นจีนของตนเข้มแข็งขึ้น

ในปัตตานี ถึงแม้ว่าชาวจีนจะใช้ตำนานและสุสานลี้มกอเหนี่ยวเป็นภาพตัวแทนความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีต่อชาวมลายูมุสลิม เพื่อความมั่นคงทางจิตใจแล้ว ในสถานการณ์ของการอยู่ร่วมกันของสองชุมชน ชาวจีนได้มีการปรับตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกับชาวมลายูมุสลิมได้มาตั้งแต่อดีต โดยมีการเรียนรู้ภาษามลายู วัฒนธรรม ข้อปฏิบัติของชาวมลายูมุสลิม เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือการกระทบกระทั่งกันเกิดขึ้น

นอกจากนั้นในปัตตานียังเกิดกลุ่มชาวมุสลิมเชื้อสายจีนที่เป็นการผสมผสานโดยการแต่งงานระหว่างชาวจีนกับชาวมลายูมุสลิม มีวิถีชีวิตการปฏิบัติตนเช่นเดียวกับชาวมลายูมุสลิม ทำให้ชาวมลายูมุสลิมยอมรับและอยู่ร่วมกันภายในชุมชนได้ อีกทั้งชาวมุสลิมเชื้อสายจีนยังมีทัศนคติที่ดีต่อชาวจีนเพราะถือว่าตนสืบเชื้อสายมาจากลี้มโตะเคียมที่มีเชื้อสายเดียวกันกับลี้มกอเหนี่ยว ทำให้มีความเชื่อถือในเรื่องราวของลี้มกอเหนี่ยว ชาวมุสลิมเชื้อสายจีนกลุ่มนี้จึงเป็นผู้ประสานความ

สัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมาเลย์มุสลิม และการมีอยู่ของชาวมุสลิมเชื้อสายจีนทำให้เห็นถึงการผสมผสานและอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดีของกลุ่มชาวจีนและชาวมาเลย์มุสลิมอีกด้วย

ต่อมารัฐบาลได้มีนโยบายการขึ้นทะเบียนและทำนุบำรุงโบราณสถาน เพราะเห็นว่าโบราณสถานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ใน พ.ศ.2478 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนมัสยิดกรือเซะเป็นโบราณสถาน เพราะเห็นว่าเป็นของเก่าแก่ ควรอนุรักษ์ไว้ ซึ่งในการขึ้นทะเบียนโบราณสถานครั้งนี้ได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา ใน ปี พ.ศ.2525 เพื่อการฉลองครบรอบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์จึงมีการบูรณะมัสยิดกรือเซะ จากเดิมที่ปล่อยให้รกร้างมีต้นไม้ขึ้นอยู่ภายในมัสยิด และรอบ ๆ มัสยิด มีหญ้าและวัชพืชขึ้นอยู่รกรุงรัง กรมศิลปากรได้ไปตัดต้นไม้ และทำความสะอาดรอบ ๆ มัสยิด รวมทั้งซ่อมแซมตัวอาคารมัสยิดเพื่อรักษาสภาพเอาไว้ จึงทำให้ชาวมุสลิมเข้าไปประกอบศาสนกิจในมัสยิดกรือเซะ

ใน พ.ศ.2530 รัฐบาลได้จัดให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย และมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้แต่ละจังหวัดพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่และชักจูงให้นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ ททท. และทางจังหวัดผู้รับนโยบาย จึงต้องประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ภายในจังหวัด ในส่วนของจังหวัดปัตตานี ได้ทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับงานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเพราะเป็นงานที่สำคัญ มีผู้นับถือศรัทธาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดปัตตานีดีขึ้น ในการประชาสัมพันธ์งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวได้มีการเผยแพร่ประวัติของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว อันมีเรื่องราวพาดพิงถึงมัสยิดกรือเซะ ทำให้เกิดความเชื่อศรัทธาในอภินิหาริย์ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในหมู่ชาวจีนมากขึ้น ชาวจีนจากต่างประเทศทั้งในมาเลเซีย สิงคโปร์ และฮ่องกงได้เดินทางมาสักการะและร่วมพิธีสมโภชมากขึ้น ทำให้เรื่องราวการสาปแช่งมัสยิดกรือเซะถูกตอกย้ำและผลิตซ้ำอยู่ตลอดเวลา จากปากต่อปาก จนทำให้ชาวมาเลย์มุสลิมจากที่ต่าง ๆ ไม่พอใจ แต่ไม่มีการแสดงความไม่พอใจออกมาอย่างชัดเจนนัก เพราะในปัตตานียังมีชาวมุสลิมเชื้อสายจีนที่ถือว่าตนเองสืบเชื้อสายมาจากลิ้มโต๊ะเคียมซึ่งเป็นพี่ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และชาวมุสลิมเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านกรือเซะ ได้ให้ความนิยมนับถือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวด้วย จึงไม่ปรากฏภาพของความขัดแย้งที่รุนแรงเกิดขึ้น

ตั้งแต่ พ.ศ. 2532-2533 ได้มีการชุมนุมประท้วงของชาวมุสลิมเกิดขึ้น มีการเรียกร้องให้เพิกถอนมัสยิดกรือเซะจากการเป็นโบราณสถาน โดยอ้างว่าการที่มัสยิดกรือเซะขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร เป็นการยึดมัสยิดกรือเซะ และไม่ให้ชาวมุสลิมเข้าไปทำการละหมาด ทำให้ชาวมุสลิมไม่พอใจจึงมาเข้าร่วมในการชุมนุม แต่ต่อมากลุ่มชุมนุมเพื่อเรียกร้องเกี่ยวกับมัสยิดกรือเซะได้เบี่ยงเบนจุดประสงค์ไป เพราะการชุมนุมมีการกล่าวโจมตีประเทศต่าง ๆ และมีการถือธงของประเทศอิหร่าน นอกจากนี้ยังมีการยกเรื่องราวการสาปแช่งมัสยิดกรือเซะของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวมากล่าวถึง โดยต้องการให้ทางรัฐบาลประกาศว่ามัสยิดกรือเซะไม่ได้เกี่ยวข้องกับคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ตามการประชาสัมพันธ์ของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ใน พ.ศ.2533 เป็นจุดสำคัญของการประท้วงที่มัสยิดกรือเซะ เพราะมีการทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ และในระหว่างการชุมนุมมีการกล่าวปราศรัยโจมตีรัฐบาล และกล่าวพาดพิงถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงทำให้การชุมนุมสลายตัวไป เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ออกหมายจับแกนนำในการชุมนุมประท้วง ทำให้ชาวมุสลิมเข้าใจว่าตนได้ถูกปลุกระดมให้เข้าร่วมการชุมนุมประท้วงด้วยความเข้าใจผิด ทางจังหวัดปัตตานีและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีจึงได้จัดให้มีการประชุมกับฝ่ายต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจระหว่างกันทั้งในส่วนของชาวจีนและชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มีการประนีประนอม เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

การที่รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับโบราณสถานและการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบต่อคนกลุ่มต่างๆ แตกต่างกันไป ชาวมุสลิมบางกลุ่มไม่พอใจต่อการที่โบราณสถานมัสยิดกรือเซะถูกใช้มารองรับการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จึงต้องการให้มีการเพิกถอนทะเบียนโบราณสถาน และให้รัฐบาลประกาศยกเลิกเรื่องราวเกี่ยวกับคำสาปแช่งลิ้มกอเหนี่ยว ที่มีต่อมัสยิดกรือเซะ จึงทำการประท้วงเรียกร้องต่อรัฐบาล แต่ชาวมุสลิมบางคนที่มีความเชื่อถือเกี่ยวกับลิ้มกอเหนี่ยว และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางมายังสุสานลิ้มกอเหนี่ยว ไม่ได้มีการเรียกร้องแต่อย่างใดกับการที่มัสยิดกรือเซะเป็นโบราณสถาน เพียงต้องการให้สามารถใช้มัสยิดกรือเซะในการประกอบศาสนกิจได้เท่านั้น รวมทั้งชาวมุสลิมเชื้อสายจีนและชาวจีนก็ไม่ได้มีปฏิกิริยาอย่างใดต่อนโยบายทั้งสองประการของรัฐบาล และนโยบายของรัฐบาลก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมในปัตตานี โดยชาวจีนและชาวมุสลิมไม่ได้มีความขัดแย้งที่รุนแรงต่อกัน สามารถทำความเข้าใจและอยู่ร่วมกันได้

ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมในปัตตานีนี้ ได้พิจารณาในมิติทางประวัติศาสตร์คือ พิจารณาความสัมพันธ์ของทั้งสองชุมชนจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและการเกิดขึ้นของชุมชน ตลอดจนความสำคัญของปัตตานีในอดีต รวมทั้งความสำคัญของตำนานลี้มกอเหนี่ยวและสุสานลี้มกอเหนี่ยว อันมีมัสยิดกรือเซะเข้ามาเกี่ยวข้อง ตลอดจนพิจารณาความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ของชุมชนเมื่อนโยบายของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งแม้ว่านโยบายของรัฐจะส่งผลกระทบเป็นอย่างมากต่อชาวมุสลิม แต่เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองชุมชนแล้ว นโยบายของรัฐไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือผลกระทบที่รุนแรง จึงอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมยังดำรงอยู่สืบมา